

श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्रीमद्भागवत रसिक कुटुंब

श्रीमद्भागवद्गीता सप्तमो अध्याय मराठी

पार्थ सारथी ने समझाया धर्म -कर्म का ज्ञान,
मानव जीवन सफल बना ले गीता अमृत मान।

नारायणं(न) नमस्कृत्य, नरं(ञ्) चैव नरोत्तमम्।

देवीं(म्) सरस्वतीं(वँ) व्यासं(न्), ततो जयमुदीरयेत्

अन्तर्यामी नारायण स्वरूप भगवान् श्रीकृष्ण, (उनके नित्य सखा) नरस्वरूप नरश्रेष्ठ अर्जुन, (उनकी लीला प्रकट करनेवाली) भगवती सरस्वती और (उन लीलाओं का संकलन करनेवाले) महर्षि वेदव्यास को नमस्कार करके जय के साधन वेद-पुराणों का पाठ करना चाहिये।

नामसङ्कीर्तनं(यँ) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्।

प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न्) नमामि हरिं(म्) परम्

जिन भगवान के नामों का संकीर्तन सारे पापों को सर्वथा नष्ट कर देता है और जिन भगवान के चरणों में आत्मसमर्पण, उनके चरणों में प्रणति सर्वदा के लिए सब प्रकार के दुःखों को शांत कर देती है, उन्हीं परम -तत्त्वस्वरूप श्रीहरि को मैं नमस्कार करता हूं।

श्रीमद्भागवद्गीतायां(म्)

सप्तमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

मय्यासंक्तमनाः(फ्) पार्थ, योगं(यँ) युञ्जन्मदाश्रयः ।

असं(म्)शयं(म्) समग्रं(म्) मां(यँ), यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु ॥ 1 ॥

श्री भगवान् म्हणाले - हे पार्था ! अनन्य प्रेमाने मन माझ्या ठिकाणी अशक्त करून तसेच अनन्य भावाने माझा आश्रय घेऊन ,योगयुक्त होऊन तू ज्यायोगे संपूर्ण विभूती ,शक्ती ,ऐश्वर्या दी गुणांनीयुक्त ,सर्वाचा आत्मा असणाऱ्या मला नि :संशयपणे जाणशील 'ते ऐक .

ज्ञानं(न) तेऽहं(म) सविज्ञान- मिदं(वँ) वक्ष्याम्यशेषतः ।

यज्ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यज्- ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ 2 ॥

मी तुला विज्ञानासह तत्त्वज्ञान संपूर्ण सांगेन ,जे जाणले असता या जगात पुन्हा दुसरे काहीही जाणावयाचे शिल्लक राहत नाही .

मनुष्याणां(म) सहस्रेषु, कश्चिद्यतति सिद्धये ।

यततामपि सिद्धानां(ङ्), कश्चिन्मां(वँ) वेत्ति तत्त्वतः ॥ 3 ॥

हजारो मनुष्यात कोणी एखादा माझ्या प्राप्तीसाठी प्रयत्न करतो आणि त्या प्रयत्न करणाऱ्या योग्यांमध्येही एखादाच मत्परायण होऊन मला खऱ्या स्वरूपाने जाणतो .

भूमिरापोऽनलो वायुः(ख्), खं(म्) मनो बुद्धिरेव च ।

अहंङ्कार इतीयं(म्) मे, भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥ 4 ॥

अपरेयमितस्त्वन्यां(म्), प्रकृतिं(वँ) विद्धि मे पराम् ।

जीवभूतां(म्) महाबाहो, ययेदं(न्) धार्यते जगत् ॥ 5 ॥

पृथ्वी , पाणी , अग्नी , वायू , आकाश , मन , बुद्धीआणि अहंकार अशी हीआठ प्रकारात विभागलेली माझी प्रकृती आहे .ही आठ प्रकारचे भेद असणारी माझी अपरा म्हणजे अचेतन प्रकृती आहे .आणि हे महाबाहो !हिच्याहून दुसरी ,जिच्या योग्य सर्व जग धारण केले जाते ,ती माझी जी वरूप परा म्हणजे सचेतन प्रकृती समज .

एतद्योनीनि भूतानि, सर्वाणीत्युपधारय ।

अहं(ङ्) कृत्स्नस्य जगतः(फ्), प्रभवः(फ्) प्रलयस्तथा ॥ 6 ॥

हे अर्जुना !तू असे समज की ,सर्व भूत मात्र या दोन प्रकृतींपासूनच उत्पन्न झालेले आहे आणि मी सर्व जगाची उत्पत्ती व प्रलय आहे अर्थात सर्व जगाचे मूळ कारण आहे .

मत्तः(फ्) परतरं(न्) नान्यत्- किञ्चिदस्ति धनञ्जय ।

मयि सर्वमिदं(म्) प्रोतं(म्), सूत्रे मणिगणा इव ॥ 7 ॥

हे धनंजया !माझ्याहून निराळे दुसरे कोणतेही परमकारण नाही .हे संपूर्ण जग दोऱ्यात दोऱ्याचे मनी ओवावे तसे माझ्यात ओवलेले आहे .

रसोऽहमप्सु कौन्तेय, प्रभास्मि शशिसूर्ययोः ।

प्रणवः(स्) सर्ववेदेषु, शब्दः(ख्) खे पौरुषं(न्) नृषु ॥ 8 ॥

हे अर्जुना !मी पाण्यातील रस आहे ,चंद्र सूर्यातील प्रकाश आहे ,सर्व वेदांती ओमकार आहे ,आकाशातील शब्द आणि पुरुषातील पुरुषत्व आहे .

पुंयो गन्धः(फ) पृथिव्यां(ञ) च, तेजश्चास्मि विभावसौ ।

जीवनं(म) सर्वभूतेषु, तपश्चास्मि तपस्विषु ॥ 9 ॥

मी पृथ्वीतील पवित्र गंध आणि अग्नीतील तेज आहे .तसेच सर्व भूतांचे जीवन आहे आणि तपस्व्यातील तप आहे .

बीजं(म) मां(म) सर्वभूतानां(वँ), विद्धि पार्थ सनातनम् ।

बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि, तेजस्तेजस्विनामहम् ॥ 10 ॥

हे अर्जुना !तू संपूर्ण भूतांचे सनातन कारण मलाच समज .मी बुद्धिमानांची बुद्धी आणि तेजस व्युत्पत्तीचे तेज आहे .

बलं(म) बलवतां(ञ) चाहं(ङ्), कामरागविवर्जितम् ।

धर्माविरुद्धो भूतेषु, कामोऽस्मि भरतर्षभ ॥ 11 ॥

हे भरत श्रेष्ठा !मी बलवानांचे आसक्तिरहितव कामना रहित सामर्थ्य आहे आणि सर्व प्राण्यांतील धर्माला अनुकूल अर्थात शास्त्राला अनुकूल असा काम आहे .

ये चैव सात्त्विका भावा, राजसास्तामसाश्च ये ।

मत्त एवेति तान्विद्धि, न त्वहं(न्) तेषु ते मयि ॥ 12 ॥

आणखीही जे सत्वगुणापासून रजगुणापासून आणि तमोगुणापासून उत्पन्न होणारे भाव व पदार्थ आहेत ते सर्व माझ्यापासूनच उत्पन्न होणारे आहेत ,असे तू समज .परंतु वास्तविक पाहता त्यांच्यात मी आणि माझ्यात ते नाहीत .

त्रिभिर्गुणमयैर्भवै- रेभिः(स्) सर्वमिदं(ञ) जगत् ।

मोहितं(न्) नाभिजानाति, मामेभ्यः(फ) परमव्ययम् ॥ 13 ॥

गुणांचे कार्य असणाऱ्या सातवी ,राजस आणि तामस या तिन्ही प्रकारच्या पदार्थांनी हे सारे जग प्राणी समुदाय मोहित झाले आहे .त्यामुळे या तिन्ही गुणांच्या पलीकडे असणाऱ्या अविनाशी अशा मला ते ओळखत नाही .

दैवी ह्येषा गुणमयी, मम माया दुरत्यया ।

मामेव ये प्रपद्यन्ते, मायामेतां(न्) तरन्ति ते ॥ 14 ॥

कारण ही अलौकिक अर्थात अति अद्भुत त्रिगुणात्मक माझी माया पार होण्यास कठीण आहे .परंतु जे केवळ मलाच निरंतर भजतात ,ते या मायेला ओलांडून जातात म्हणजे संसार तरुनजातात

न मां(न्) दुष्कृतिनो मूढाः(फ), प्रपद्यन्ते नराधमाः ।

माययापहतज्ञाना, आसुरं(म) भावमाश्रिताः ॥ 15 ॥

मायेने यांचे ज्ञान हिरावून घेतले आहे ,असे आसुरी स्वभावाचे ,मनुष्यात नीच असणारे ,दुष्ट कर्मे करणारे मूर्ख लोक मला भजत नाहीत .

चतुर्विधा भजन्ते मां(ञ), जनाः(स) सुकृतिनोऽर्जुन ।

आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी, ज्ञानी च भरतर्षभ ॥ 16 ॥

हे वंशीयांमध्ये श्रेष्ठ अर्जुना ! उत्तम कर्मे करणारे अर्थार्थी आर्तजिज्ञासू आणि ज्ञानी असे चार प्रकारचे भक्त मला भजतात .

तेषां(ञ) ज्ञानी नित्ययुक्त, एकभक्तिर्विशिष्यते ।

प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थ- महं(म्) स च मम प्रियः ॥ 17 ॥

त्यांपैकी नेहमी माझ्या ठिकाणी ऐक्य भावाने स्थित असलेला अनन्य प्रेम भक्ती असलेला ज्ञानी भक्त अति उत्तम होय . कारण मला तत्वतः जाणणाऱ्या ज्ञानी माणसाला मी अत्यंत प्रिय आहे आणि तो ज्ञानी मला अत्यंत प्रिय आहे .

उदाराः(स) सर्व एवैते, ज्ञानी त्वात्मैव मे मतम् ।

आस्थितः(स) स हि युक्तात्मा, मामेवानुत्तमां(ङ्) गतिम् ॥ 18 ॥

हे सर्वच उदार आहेत . परंतु ज्ञानी तर साक्षात माझे स्वरूपच आहे . असे माझे मत आहे . कारण तो माझ्या ठिकाणी मन बुद्धी असारा ज्ञानी भक्त अति उत्तम गती स्वरूप अशा माझ्यामध्येच चांगल्या प्रकारे स्थित असतो .

बहूनां(ञ) जन्मनामन्ते, ज्ञानवान्मां(म्) प्रपद्यते ।

वासुदेवः(स) सर्वमिति, स महात्मा सुदुर्लभः ॥ 19 ॥

पुष्कळ जन्मांच्या शेवटच्या जन्मात तत्त्वज्ञान झालेला पुरुष सर्वकाही वासुदेव च आहे . असे समजून मला भजतो , तो महात्मा अत्यंत दुर्मिळ आहे .

कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः(फ), प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः ।

तं(न्) तं(न्) नियममास्थायं, प्रकृत्या नियताः(स) स्वया ॥ 20 ॥

त्या त्या भोगांच्या इच्छेने ज्यांचे ज्ञान हिरावून घेतले आहे असे लोक आपापल्या स्वभावाने प्रेरित होऊन निरनिराळे नियम पाळून इतर देवतांची पूजा करतात .

यो यो यां(यँ) यां(न्) तनुं(म्) भक्तः(श), श्रद्धयार्चितुमिच्छति ।

तस्य तस्याचलां(म्) श्रद्धां(न्), तामेव विदधाम्यहम् ॥ 21 ॥

जो जो सकाम भक्त ज्या ज्या देवता स्वरूपाचे श्रद्धेने पूजन करू इच्छितो , त्या त्या भक्ताची त्याच देवतेवरील श्रद्धा मी दृढ करतो .

स तथा श्रद्धया युक्तस्- तस्याराधनमीहते ।

लभते च ततः(ख) कामान्- मयैव विहितान्हे तान् ॥ 22 ॥

वह पुरुष उस श्रद्धा से युक्त होकर उस देवता का पूजन करता है और उस देवता से मेरे द्वारा ही विधान किए हुए उन इच्छित भोगों को निःसंदेह प्राप्त करता है ।

अन्तवत्तु फलं(न) तेषां(न), तद्भवत्यल्पमेधसाम् ।

देवान्देवयजो यान्ति, मद्भक्ता यान्ति मामपि ॥ 23 ॥

तो त्या श्रद्धेने युक्त होऊन त्या देवतेचे पूजन करतो आणि त्या देवतेकडून मीच ठरविलेले ते इच्छित भोग निश्चितपणे मिळवितो .

अव्यक्तं(वँ) व्यक्तिमापन्नं(म्), मन्यन्ते मामबुद्धयः ।

परं(म्) भावमजानन्तो, ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ 24 ॥

पण त्या मंदबुद्धी लोकांचे ते फळ नाशिवंत असते .तसेच देवतांची पूजा करणारे देवतांना प्राप्त होतात आणि माझे भक्त ,मला कसेही भजोत अंती मलाच येऊन मिळतात .

नाहं(म्) प्रकाशः(स्) सर्वस्य, योगमायासमावृतः ।

मूढोऽयं(न्) नाभिजानाति, लोको मामजमव्ययम् ॥ 25 ॥

मूढलोक माझ्या सर्वश्रेष्ठ ,अविनाशी अशा परमभावाला न जाणता मन इंद्रियांच्या पलीकडे असणाऱ्या ,सच्चिदानंद घन परमात्मा स्वरूप मला मनुष्याप्रमाणे जन्म घेऊन प्रगट झालेला मानतात .

वेदाहं(म्) समतीतानि, वर्तमानानि चार्जुन ।

भविष्याणि च भूतानि, मां(न्) तु वेद न कश्चन ॥ 26 ॥

आपल्या योगमायेने लपलेला मी सर्वांना प्रत्यक्ष दिसत नाही .म्हणून हे अज्ञानी लोक जन्म नसलेल्या ,अविनाशी ,मला परमेश्वराला जाणत नाही त .अर्थात मी जन्मणारा मरणारा आहे असे समजतात .

इच्छाद्वेषसमुत्थेन, द्वन्द्वमोहेन भारत ।

सर्वभूतानि सम्मोहं(म्), सर्गे यान्ति परन्तप ॥ 27 ॥

हे अर्जुना !पूर्वी होऊन गेलेल्या वर्तमान काळातील आणि पुढे होणाऱ्या सर्व प्राण्यांना मी जाणतो .पण श्रद्धा भक्ती नसलेला कोणीही मला जाणत नाही .

येषां(न्) त्वन्तगतं(म्) पापं(ञ्), जनानां(म्) पुण्यकर्मणाम् ।

ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ता, भजन्ते मां(न्) दृढव्रताः ॥ 28 ॥

हे भरत वंशी अर्जुना !सृष्टीत इच्छा आणि द्वेष यामुळे उत्पन्न झालेल्या सुखदुःख रूप द्वंदांच्या मोहाने सर्व प्राणी अत्यंत अज्ञानाला प्राप्त होतात .

जरामरणमोक्षाय, मामाश्रित्य यतन्ति ये ।

ते ब्रह्म तद्विदुः(ख्) कृत्स्न- मध्यात्मं(ङ्) कर्म चाखिलम् ॥ 29 ॥

परंतु निष्काम भावाने श्रेष्ठ कर्मांचे आचरण करणाऱ्या ज्या पुरुषांचे पाप नष्ट झाले आहे ,ते राग द्वेषाने उत्पन्न होणाऱ्या द्वंद्वरूप मोहापासून मुक्त असलेले दृढनिश्चयी भक्त मला सर्व प्रकारे भजतात .

साधिभूताधिदैवं(म) मां(म), साधियंज्ञं(ञ) च ये विदुः ।

प्रयाणकालेऽपि च मां(न), ते विदुर्युक्तचेतसः ॥ 30 ॥

जे पुरुष अधिभूत ,आधी दैव यांसह (सर्वांच्या आत्मरूप अशा)मला अंतकाळी ही जाणतात ,ते युक्त चित्ताचे पुरुष मला जाणतात म्हणजे मला येऊन मिळतात .

इति* श्रीमहाभारते भीष्मपर्वणि* श्रीमद्भगवद्गीतापर्वणि*

श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु* ब्रह्मविद्यायां(यँ) योगशास्त्रे

श्रीकृष्णार्जुनसं(वँ)वादे ज्ञानविज्ञानयोगो नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ 7 ॥

ॐ पूर्णमदः(फ) पूर्णमिदं(म)पूर्णात्पूर्णमुदच्यते

पूर्णस्य* पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥

ॐ शांतिः(श) शांतिः(श) शांतिः ॥

वह सच्चिदानंदघन परब्रह्म सभी प्रकार से सदा सर्वदा परिपूर्ण है। यह जगत भी उस परमात्मा से पूर्ण ही है, क्योंकि यह पूर्ण उस पूर्ण पुरुषोत्तम से ही उत्पन्न हुआ है। इस प्रकार परब्रह्म की पूर्णता से जगत पूर्ण होने पर भी वह परब्रह्म परिपूर्ण है। उस पूर्ण में से पूर्ण को निकाल देने पर भी वह पूर्ण ही शेष रहता है।